

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

≡ Izpitna pola 2 ≡

Narodna zgodovina

Četrtek, 29. avgust 2013 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi ocenjevalni obrazec.
Izpitni poli je priložena barvna priloga.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve, ki jih pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte **v izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 2 prazni. Barvna priloga ima 4 strani.

Prazna stran

OBRNITE LIST.

Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci

1. Naseljevanje Slovanov v Vzhodne Alpe je potekalo v dveh večjih valovih. Pomagajte si s sliko 1 v Prilogi k Izpitni poli 2 in odgovorite na vprašanja.
  - 1.1. Iz katerih smeri so se naseljevali Slovani v vzhodnoalpski prostor?
  - 1.2. Navedite dve germanski ljudstvi, na kateri so naleteli Slovani ob naselitvi v vzhodnoalpski prostor.
  - 1.3. Navedite dve novosti v gospodarstvu, ki so ju Slovani spoznali od svojih predhodnikov.

(3 točke)

2. Po razpadu Samove plemenske zveze je v Vzhodnih Alpah ostala samostojna kneževina Karantanija.

Po smrti starega vojvoda so kosezi – poseben sloj kmečkega prebivalstva na Slovenskem – na zborih svojih koseških sodišč izbrali in zaprisegli svoje zaupnike, to je »dobre ljudi«, ki jih pozna slovansko pravo. Ti zaupniki, zbrani na koseškem deželnem zboru, so najprej izbrali iz svoje srede »sodnika dežele«, pod čigar vodstvom so nato zastopniki dežele razpravljali in glasovali o sprejemu novega vojvode, ki jim ga je predlagal vladar nemške dežele. Vse ljudstvo se je nato odpravilo na Gosposvetsko polje, kjer so ob knežjem kamnu pri Krnskem gradu (severno od Celovca) novemu vojvodi v imenu ljudstva izročili oblast v deželi.

(Vir: Grafenauer, B., 1994: Ustoličevanje koroških vojvod. Članek, str. 36. Cankarjeva založba. Ljubljana)

- 2.1. Kratko opišite sestavo takratne karantanske družbe.
- 2.2. Poimenujte dogodek, ki ga opisuje zgornje besedilo.
- 2.3. Glede na zgornje besedilo pojasnite, kdo je bil sodnik dežele in kakšna je bila njegova funkcija pri knežjem kamnu.

(3 točke)

3. V 8. stoletju se je v Karantaniji začelo tudi pokristjanjevanje.

Ne dolgo zatem so začeli Huni ravno te Karantance nevarno ogrožati s sovražnimi napadi. Tedaj je bil karantanski knez Borut. Ta je Bavarcem sporočil, da prihaja nadenj hunška vojska, in jih prosil, naj mu priskočijo na pomoč. Bavarci so zares takoj prihiteli, pregnali Hune in rešili Karantance ter jih podvrgli kraljevi podložnosti, prav tako pa tudi njihove sosede. S sabo so od njih odpeljali talce na Bavarsko. Med njimi je bil tudi Borutov sin, po imenu Gorazd, za katerega je njegov oče prosil, naj ga vzgojijo v krščanskih šegah in iz njega naredijo kristjana. Isto je prosil tudi za Hotimirja, sina svojega brata ...

Ko je preteklo nekaj časa, je omenjeni karantanski knez prosil škofa Virgila, naj obišče njihove rojake, da bi jih čvrsto potrdil v veri. Virgil tedaj tega ni mogel storiti, zato je namesto sebe poslal svojega škofa, po imenu Modesta, da bi učil to ljudstvo ...

(Prevod: Gantar, K., 1985: *Conversio Bogoariorum et Acta*, str. 18–19. *Carantanorum ecclesiastica Sloveniae* 7, Ljubljana)

- 3.1. Opišite, katera dva dogodka sta vplivala na začetek pokristjanjevanja v Karantaniji.
- 3.2. Kdo je najprej širil krščansko vero v Karantaniji?
- 3.3. Navedite dve značilnosti irske metode pokristjanjevanja.

(3 točke)

4. V 9. stoletju je nastala mejna grofija Spodnja Panonija.

Obkrožite črki pred pravilnima trditvama.

- A Franki so po vojnah z Avari v Panonski nižini ustanovili mejno grofijo Spodnjo Panonijo.
- B Prestolnica Pribinove grofije je bil Krnski grad na Gosposvetskem polju.
- C Papež Hadrijan II. je na Kocljevo pobudo za škofa spodnjepanonske škofije postavil grška misijonarja Metoda in Konstantina.
- D Za potrebe širjenja bogoslužja v domačem jeziku sta brata Metod in Konstantin izdelala prvo slovansko pisavo – cirilico.

(2 točki)

5. Po Kocljevem padcu je oblast nad Spodnjo Panonijo in deli, kjer so živeli alpski Slovani, prevzel Arnulf, nezakonski sin vzhodnofrankovskega kralja Karlmana.

5.1. Pod kakšnim imenom so omenjali viri to tvorbo in kje je ime Arnulf svoje središče?
Pomagajte si s sliko 2 v Prilogi k Izpitni poli 2.

5.2. Kakšne spremembe so se z njegovo oblastjo začele dogajati v prostoru alpskih Slovencev?

(2 točki)

6. Leta 976 so bile vojvodini Koroški, ki je bila pred tem povezana z Bavarsko, priključene mejne krajine ali marke. Pomagajte si s sliko 3 v Prilogi k Izpitni poli 2 in odgovorite na vprašanji.

6.1. Navedite mejne krajine, ki so bile po letu 976 priključene vojvodini Koroški.

6.2. Kakšno ime se je uveljavilo za to kratko trajajočo vojvodino Koroško v slovenskem zgodovinopisju?

(3 točke)

7. Nastajanje zemljiških gospodstev je spremljal za visoki in pozni srednji vek še en značilen proces, kolonizacija.

Povežite procese in dogodke druge in tretje faze kolonizacije.

- A druga faza kolonizacije _____ poselitev Sorškega in Dravskega polja
B tretja faza kolonizacije _____ poselitev Mežiške doline in Kočevskega
_____ 10.–12. stoletje
_____ 13.–15. stoletje

(2 točki)

8. V poznem srednjem veku so se zaradi oslabiljene cesarske oblasti okrepile posamezne dinastične rodbine, ki so zvladale nad širšim ozemljem, imenovanim dežela.

Od poznega srednjega veka je dežela – in ne več cesarstvo – predstavljalo tisti okvir, v katerem se je predvsem odvijalo življenje ljudi v političnem, pravnem, vojaškem in od reformacije naprej tudi v verskem oziru ...
Dežela je tako skupnost, v kateri svoje interese združujejo lokalni plemiški oblastniki, ki nad seboj za nadrejeno oblast priznavajo inštanco deželnega kneza, ki ima najvišjo sodno in vojaško oblast ter zakonodajno moč.
Deželo je torej treba razumeti kot personalno, na konsenzu temelječo zvezo, ki izhaja iz spoznanja, da lahko posameznik obstaja le v povezavi s svojimi stanovskimi sodruzi. Tu se izkazujeta skupni interes in povezanost plemiških oblastnikov, ki svojo pripadnost določeni personalni zvezi – deželi – izkazujejo z udeležbo na deželnih zborih pod vodstvom deželnega kneza.

(Vir: Štih, P., in Simoniti, V., 2010: Na stičišču kultur, Slovenska zgodovina od prazgodovinskih kultur do konca 18. stoletja, str. 92 in 93. Modrijan. Ljubljana)

- 8.1. Naštejte dežele, ki so se ob koncu srednjega veka izoblikovale na jugovzhodu cesarstva in v katere so bili vključeni tudi prebivalci na območju današnje Republike Slovenije.
8.2. Glede na zgornje besedilo pojasnite, kaj je dežela.
8.3. Kako se imenuje organ, v katerem sodelujejo deželani, in kdo ga vodi?

(3 točke)

9. Na slovenskem ozemlju so imele svoje posesti tudi mogočne plemiške rodbine. Obkrožite črke pred štirimi rodbinami, ki so imele fevdalne posesti na Slovenskem.

- A Eppensteinci
- B Kotromanići
- C Frankopani
- D Traungauci
- E Wettinci
- F Andeški
- G Jagelonci
- H Babenberžani

(2 točki)

10. Celjski grofje so bili najpomembnejša plemiška rodbina, ki je izvirala iz prostora današnje Slovenije.

Cesar Sigmund je 30. novembra leta 1436 povzdignil grofa Friderika, njegovega sina Ulrika in vse njune naslednike v poknežene grofe, jim podelil grofije Celje, Ortenburg in Sternberg kot državne fevde in te povišal v kneževine. Celjski naj imajo poslej visoko sodstvo neposredno od države, imajo svojo plemiško sodišče v Celju, rudogorski regal in pravico kovati lasten denar.

(Vir: Kos, M., 1955: Zgodovina Slovencev, str. 311. Slovenska matica. Ljubljana)

V bitki pri Beogradu proti Turkom je sodeloval tudi Ulrik ... Poveljnik v Beogradu je bil Ladislav Hunjadi. Ko je prišel ponosni Celjan, spremljan le od nekaj služabnikov, v njegov grad, je Laslo spoznal ugodno priložnost, da maščuje svojega očeta nad njegovim obrekovalcem. Grofa Ulrika je zadel smrtonosni udarec ...

(Vir: Gruden, J., 1992: Zgodovina slovenskega naroda, I. del, str. 968. Mohorjeva družba. Celje)

- 10.1. Kateri najvišji plemiški naziv so si pridobili Celjani ter katere posesti in pravice so pridobili s tem nazivom?
- 10.2. S katero plemiško rodbino so se zaradi tega naziva spopadli in kako se je ta vojna končala?
- 10.3. Kako so Celjani izumrli?

(4 točke)

11. Srednjeveška mesta na Slovenskem so nastala od 11. do 15. stoletja.
  - 11.1. Kdo je lahko ustanavljal mesta v notranjosti slovenskega prostora?
  - 11.2. Kakšna je razlika v nastajanju mest v notranjosti in v Slovenski Istri?

(2 točki)

12. Vsi prebivalci srednjeveškega mesta niso bili polnopravni meščani.
  - 12.1. Kdo so bili polnopravni meščani?
  - 12.2. Navedite, kateri prebivalci srednjeveških mest niso uživali mestnih pravic.

(2 točki)

13. Samouprava in dejavnost mest na obali severne Istre se je razlikovala od samouprave in dejavnosti mest v notranjosti.

Če služi morje s svojimi ribami mestu kot ploden ribnik, je podeželje s svojo živino in divjadjo zanj obilna shramba, medtem ko je mesto za prebivalce vse pokrajine bogato trgovsko središče, kamor prihajajo in se oskrbujejo z vsem potrebnim. Primanjkuje mu samo žitaric, za katere je včasih prisiljeno moledovati v tujini, zato pa ima v izobilju vina, olja in soli, ki jih premišljeno deli s Kranjsko, Furlanijo in drugimi, bolj oddaljenimi deželami.

(Vir: Mlacovič, D., in Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, str. 162. DZS. Ljubljana)

- 13.1. Glede na zgornje besedilo navedite štiri dejavnosti, s katerimi so se ukvarjali meščani v Kopru.
- 13.2. Kaj je komuna?
- 13.3. Kdo so bili patriciji v srednjeveških komunah?

(3 točke)

14. V petnajstem stoletju so začeli Turki vpadati tudi na slovensko ozemlje.

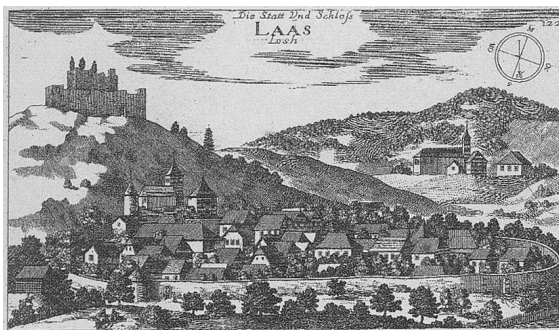
Kakor morem iz daljave videti in kolikor daleč pošiljam svoje sluge in se ti vračajo, pravijo, da so nad Šmarjem povsod v vseh gorah; Turjak, Čušperk, Dobropolje, Nadlišek, Karnek, Žužemberk, Suha krajina, Ribnica, Kočevje, v teh okrajih so vse požgali in ni dvomiti, ljudi in živino zajeli in vzeli. Žito, seno in stelja je požgano, tako da ubogi človek, ki je temu utekel, ne more imeti ali gojiti živine. Pri tem nima s svojo ženo in otroki kaj jesti.

(Vir: Gestrin, F., in Melik, V., 1980: Zgodovinska čitanka 6, str. 48 in 49. DZS. Ljubljana)

- 14.1. Navedite deželo, ki so jo Turki s svojimi pohodi najbolj prizadeli.
- 14.2. Pojasnite, kaj je bil glavni namen turških vpadov.
- 14.3. Glede na zgornje besedilo pojasnite, kateri sloj prebivalstva je bil najbolj izpostavljen turškemu vpadu in zakaj.

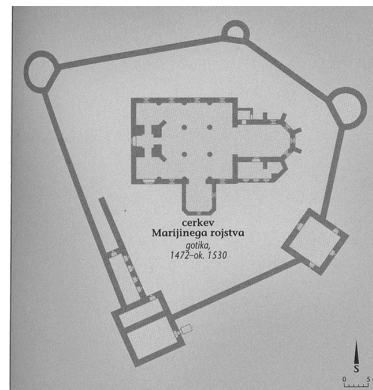
(3 točke)

15. Zaradi turških vpadov se je spremenila tudi obramba dežele.

Slika 1

(Vir: Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 131. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1999)

Slika 2: Protiturški tabor Cerknica (1472–82)

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 95. Nova revija. Ljubljana, 2011)

15.1. Opišite, kakšne spremembe so doživela mesta in nekateri izpostavljeni kraji v bližini slovensko-hrvaške meje.

15.2. Pojasnite, kako je za obrambo poskrbelo kmečko prebivalstvo.

(3 točke)

16. Turki so na svojih pohodih plenili vse slovenske dežele.

Pomagajte si s sliko 4 v Prilogi k Izpitni poli 2 in navedite vsaj po tri kraje ob dveh poteh turških vpadov v slovenske dežele.

(2 točki)

17. Zaradi učinkovitejše obrambe pred Turki je po letu 1500 nastala nova dežela Notranja Avstrija oziroma notranjeavstrijske dežele.

Navedite dežele, ki so sestavljale Notranjo Avstrijo.

(1 točka)

18. Na prehodu v 16. stoletje so se zaradi krize zemljiškega gospodarstva zaostri tudi odnosi med zemljiškimi gospodi in kmeti, kar je sprožilo velike kmečke upore.

Na prehodu iz 15. v 16. stoletje se je zemljiško gospodarstvo vse bolj koncentriralo, posamezniki so samovoljno povečevali kmečka bremena, spreminjali bremena iz denarnih v naturalna, zmanjševali kmečke pravice do srenjskih zemljišč in gozda. Vrhu tega pa so kljub zavzetosti fevdalcev za povečano trgovsko in trgovinsko dejavnost ovirali trgovanje fevdalci sami in mesta (nove mitnine, predpisane obvezne poti).

(Vir: Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 142. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1999)

Glede na zgornje besedilo navedite štiri vzroke za kmečke upore.

(2 točki)

19. Na Slovenskem je od 15. do 18. stoletja izbruhnilo pet večjih uporov. Pomagajte si s sliko 5 v Prilogi k Izpitni poli 2.

19.1. Naštejte teh pet kmečkih uporov.

19.2. Navedite, kateri upor je bil po obsegu največji in kateri upor ni bil samo na slovenskem etničnem prostoru.

(2 točki)

20. V 16. stoletju se je tudi na slovensko ozemlje razširilo versko prenovitveno gibanje, imenovano reformacija.

Čedalje bolj so prihajali na tübinško univerzo študentje s Slovenskega, posebno odkar je Trubar dosegel, da sta se lahko šolala po dva njegova rojaka v Tiffernovem štipendiju (Stipendium Tiffernum), ki ga je ustanovil vojvoda Krištof iz Tiffernove zapuščine.

(Vir: Zgodovina slovenskega slovstva, str. 201. Slovenska matica. Ljubljana, 1956)

Obtu mi hočmo, de uže najprej v ti naši kranski deželi, da se ti psalmi, pejsmi inu vse druge službe božje, ti s. zakramenti v tim slovinskim kranskim jeziku se dopernašajo inu dile.

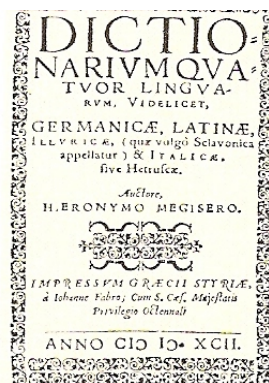
Raven tiga en vsaki pridigar inu farmošter ima tudi per suji fari eniga šulmojstra oli mežnarja imejti inu držati, de te mlade hlapčiče inu deklice, purgarske inu kmetiške otroke, vuči slovenski brati inu pisati ...

(Vir: Rupel, M., 1966: Slovenski protestantski pisci, str. 173 in 175. DZS. Ljubljana)

V krajšem razmišljanju pojasnite, kdo je širil nove ideje in od kod so se širile, poimenujte znani protestantski krožek in najbolj znanega slovenskega protestanta, ki je v njem deloval, opišite njegove zahteve o uporabi slovenskega jezika in navedite delo, v katerem je zamisli objavil. Pomagajte si z zgornjima besediloma.

(5 točk)

21. V 16. stoletju so delovali še drugi pomembni protestantski pisci.

Slika 3

(Vir: Ilustrirana zgodovina Slovencev, str. 159. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1999)

K naštetim delom dopišite njihovega avtorja.

(2 točki)

DELO	AVTOR
ZIMSKE URICE	
PREVOD BIBLIJE	
SLOVAR ŠTIRIH JEZIKOV	
OTROČJA BIBLIJA	

22. Reformaciji je sledila protireformacija. Za izvajanje protireformacije je deželni knez ustanovil posebne komisije, sestavljene iz predstavnikov Cerkve in posvetne oblasti.

22.1. Kakšen izraz se je uveljavil za te komisije?

22.2. Navedite tri načine njihovega delovanja.

(2 točki)

23. Karel VI. je s posebno listino zagotovil, da so lahko habsburške dežele dedovale tudi potomke. Kako se je imenovala ta listina?

(1 točka)

24. Avstrijska nasledstvena vojna (1740–1748) je pokazala vse slabosti notranje organiziranosti habsburških dežel. Zato se je Marija Terezija odločila za izvajanje korenitih reform. Naštejte štiri vrste njenih reform.

(1 točka)

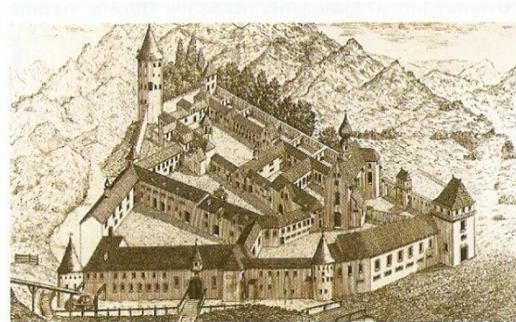
25. Jožef II. je s svojimi reformami posegel tudi na versko področje.

Privrženci luteranske in kalvinske veroizpovedi, kakor tudi razkolnim Grkom dovoljuje zasebno bogoslužje.

(Vir: Gruden, J., 1992: Zgodovina slovenskega naroda, I. del, str. 998. Mohorjeva družba. Celje)

Opišite dve verski reformi Jožefa II.

(2 točki)

Slika 4: Samostan Žiče

(Vir: Berzelak, S., 2002: Srednji in novi vek, Zgodovina za 2. letnik gimnazij, str. 132. Modrijan. Ljubljana)

Prazna stran